

Методика
проведення експертизи сортів жита гірського (*Secale montanum* Guss.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Secale montanum* Guss.

2. Необхідний рослинний матеріал – насіння

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається насіння для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість насіння має становити 2 кг.

2.3 Насіння має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо посівних і сортових характеристик.

2.4 Насіння нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза повинна тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності дослідження продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 600 рослин, розділених на два повторення на рядкових ділянках В, В₁ та 60 рослин, розділених на два повторення на пунктирній ділянці А. Рекомендовані схеми розміщення рослин 0,20 × 0,02 м та 0,4 × 0,25 м відповідно.

3.5 Типи ділянок для жита гірського

Тип ділянки	Назва ділянки	Вид експертизи	Примітки
В	рядкова	відмінність однорідність стабільність	закладають першого і другого років експертизи насінням заявника відповідно до року врожаю
В ₁	рядкова	стабільність	закладають на другий рік експертизи насінням заявника першого року врожаю
А	пунктирна	відмінність однорідність	закладають першого і другого років експертизи насінням заявника відповідного року врожаю

3.6 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявленої ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками зазначено в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.7 Кількість рослин / частин рослин. Експертизі підлягає щонайменше 600 (або 60) рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 20 рослин або частин 20 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 600 (або 60) рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 20 рослин або частин 20 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів опису ознак першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти у польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками,

визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 0,5% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 600 рослин допускаються шість нетипових.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 2% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються три нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Колеоптіль: антоціанове забарвлення (ознака 1);
- Піхва листка: восковий наліт (ознака 9);
- Колос: положення в просторі (ознака 10);
- Зернівка: забарвлення у фенолі (ознака 18);
- Рослина: тип розвитку (ознака 19).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висівати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довілля це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів жита гірського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Колеоптіль: антоціанове забарвлення VS, 1	відсутнє наявне	1 9	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MG 2	низька середня висока	3 5 7	
3. PQ	Рослина: габітус MG 2	прямий напівпрямий похилий	1 2 3	
4. (*) QL	Стебло: опушення під колосом VS, 2	відсутнє наявне	1 9	
5. (+) QN	Листок: за шириною MS 2	вузький середній широкий	3 5 7	
6. QL	Листок: жорсткість VS, 2	відсутня наявна	1 9	
7. QL	Листок: опушення VS, 2	відсутнє наявне	1 9	
8. PQ	Листок: за формою VS, 2	ланцетний лінійний	1 2	
9. (*) QN	Піхва листка: восковий наліт VS 2	відсутній слабкий помірний сильний	1 3 5 7	
10. (*) QN	Колос: положення в просторі VS 3	пряме напівпохиле похиле	1 2 3	
11. (+) QN	Колос: за довжиною MS 3	короткий середній довгий	3 5 7	
12. (*) QL	Колос: восковий наліт VS 2	відсутній наявний	1 9	
13. (*) QL	Колос: остюки VS 3	відсутні наявні	1 9	
14. (*) (+) QN	Колос: розщеплення верхівки VS 4	слабке помірне сильне	3 5 7	

1	2	3	4	5
15. (*) QN	Колос: час розщеплення верхівки VS, 3–4	до досягання під час досягання	1 2	
16. (*) QL	Зернівка: жовте забарвлення VS, 4	відсутнє наявне	1 9	
17. QN	Зернівка: характер поширення жовтого забарвлення VS, 4	локальне суцільне	1 2	
18. (*) QN	Зернівка: забарвлення у фенолі L	відсутнє слабке помірне сильне	1 3 5 7	
19. (*) PQ	Рослина: тип розвитку VG 1–3	озимий дворучка (альтернативний) ярий	1 2 3	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів жита гірського

**Коди фаз росту й розвитку рослин сорту,
в які рекомендовано робити спостереження**

Коди	Назви фаз росту й розвитку рослин
1	Сходи
2	Цвітіння
3	Формування зерна
4	Стигле зерно

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 80, середня – 80–105, висока – понад 105.

До 5. Листок: за шириною, мм.

Вузький – до 9, середній – 9–11, широкий – понад 11.

До 11. Колос: за довжиною, см.

Короткий – до 8, середній – 8–11, довгий – понад 11.

До 14. Колос: розщеплення верхівки, частина колоса.

Слабке – розщеплюється 1/4 колоса, помірне – до 1/3 колоса, сильне – понад 1/3 колоса.

9. Література

1. Зінченко О. І. Рослинництво / О. І. Зінченко, В. Н. Сапатенко, М. А. Білоножко. – К.: Аграрна освіта, 2001. – С. 317–321.

2. Secale montanum Guss. / Плантариум – определитель растений on-line. – <http://www.plantarium.ru>